

Trenta anys de museologia a Catalunya. L'evolució d'una professió

Xavier Roigé

04/02/2026

Abstract

L'aniversari de l'AMC coincideix amb una etapa de maduresa del sistema museístic català, en què la reflexió crítica sobre el passat i el present esdevé imprescindible per afrontar els reptes del futur. Aquest article proposa un recorregut analític sobre l'evolució de la museologia a Catalunya, tot destacant els avenços assolits, les dificultats persistents i les perspectives d'una professió que ha esdevingut clau en la dinamització cultural del país.

1. Presentació

Durant les darreres tres dècades, la museologia a Catalunya ha viscut una evolució significativa que ha transformat tant la funció dels museus com el perfil dels seus professionals. En aquest context, la commemoració dels trenta anys de l'Associació de Museòlegs de Catalunya (AMC), fundada el 30 de juny de 1995, adquireix un valor simbòlic i històric. La seva creació va respondre a la necessitat de vertebrar un col·lectiu en creixement, compromès amb la defensa del patrimoni i la consolidació de la museologia com a disciplina professional. Des d'aleshores, el sector ha evolucionat en paral·lel als canvis socials, tecnològics i legislatius, incorporant nous rols vinculats a la gestió, l'educació patrimonial, la comunicació i la digitalització. L'aniversari de l'AMC coincideix amb una etapa de maduresa del sistema museístic català, en què la reflexió crítica sobre el passat i el present esdevé imprescindible per afrontar els reptes del futur. Aquest article proposa un recorregut analític sobre l'evolució de la museologia a Catalunya, tot destacant els avenços assolits, les dificultats persistents i les perspectives d'una professió que ha esdevingut clau en la dinamització cultural del país.

2. Punt de partida: la museologia a Catalunya als anys noranta

Com eren els museus catalans en el moment del naixement de l'AMC? Com era la professió de museòleg en aquell moment? Quins reptes i mancances afrontaven les institucions museístiques i els professionals?

Amb la fi de la dictadura, Catalunya va viure una notable expansió museística: hi havia la sensació que tot estava per fer. Entre finals dels anys setanta i els noranta, es van crear o reformar nombrosos museus, especialment locals i comarcals. Aquesta dinàmica la van liderar professionals sense formació museològica reglada, però amb forta vocació i implicació comunitària, que van assumir la tasca de recuperar, conservar i difondre el patrimoni local, inspirats per la nova museologia. Com afirma Rueda (2024), la museologia catalana dels vuitanta i noranta és

hereva d'una tradició de resistència cultural i compromís amb la memòria col·lectiva, que va trobar en els museus locals un espai de llibertat i expressió. Aquella generació ha deixat una empremta profunda en el sistema actual, que combina grans institucions amb una xarxa viva de museus de proximitat.

Els museus locals van ser, doncs, els protagonistes de les polítiques culturals dels primers anys de la Transició. L'arribada dels ajuntaments democràtics va propiciar la creació de museus que evocaven la identitat local. Malgrat les limitacions econòmiques, aquestes iniciatives van dinamitzar el territori i van renovar la pràctica museològica. A finals dels vuitanta, però, es va produir un canvi: la proliferació de museus havia generat projectes inviables i els museus van anar millorant els seus sistemes de gestió i també les seves exposicions. Els museus locals van anar especialitzant-se i buscant noves formes que prestessin una major originalitat i modernitat als seus projectes, alhora que una generació de museòlegs ja formats a la universitat van impulsar museus territorials inspirats en models internacionals com els ecomuseus o els centres d'interpretació (Roigé, Arrieta i Abella, 2012; Roigé, 2015).

Fotografia 1. Museu Víctor Balaguer, 1990.
Fotografia: MVB

Fotografia 2. Museu Etnològic del Montseny,
1989. Fotografia: MEMGA

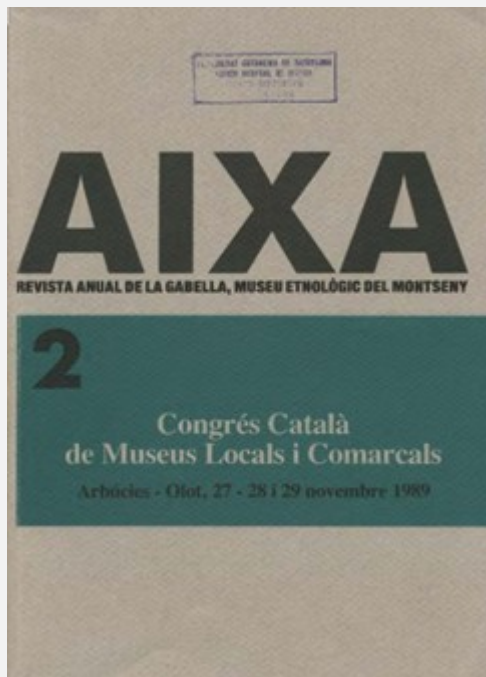

Fotografia 3. I Congrés Català de Museus Locals i Comarcals. Arbúcies i Olot, 1989. Fotografia: MEMGA

La situació professional dels museòlegs i les museòlogues en aquell període resta poc documentada, més enllà del record dels qui hi treballaven. Els pocs estudis que es van fer tracen un panorama poc encoratjador. Un dels primers fou el de la Comissió Tècnica de Museus Locals i Comarcals de l'Associació de Treballadors de Museus de Catalunya (1981) sobre els dinou museus del Penedès (Alt Penedès, Baix Penedès i Garraf). Els autors lamentaven que els museus s'adreçaven “molt més als visitants de trànsit, tant nacionals com internacionals” i proposaven ampliar l'horari “fins a les nou del vespre, si no cada dia almenys els caps de setmana, a fi de donar més possibilitats de visita al públic local” (1981:60). També destacaven que “el públic escolar no es troba especialment tractat en cap museu, i quant a serveis d'educació són totalment inexistents” (1981:60). El personal total era d'unes 30-35 persones, però només tres eren tècnics de museu: la resta, bibliotecàries i personal no tècnic. L'informe assenyalava que “els museus locals, de fet, no necessiten personal tècnic específic, però tampoc disposen de conserges o vigilants, funcions que són realitzades pels mateixos afeccionats” (1981:63-64).

Pocs anys després, el Llibre Blanc dels Museus Catalans (Departament de Cultura, 1984) coincidia a assenyalat la baixa professionalització dels museus i la forta presència del voluntariat sense formació especialitzada. L'informe indicava que hi havia cent cinquanta museus a Catalunya, molts de nova creació o en renovació (1984:29), i indicava que “del total de museus no arriba al 20% els que compten amb personal tècnic professionalitzat, i aquest quan existeix prové de camps diversos amb l'únic denominador comú que els seus coneixements museístics són similars als dels col·laboradors voluntaris amb l'única diferència de la seva situació laboral” (1984:29). Molt més detallat va ser l'informe presentat en unes jornades organitzades el 1994 al Museu Marítim de Barcelona (Espadale et al., 2020), en el qual xifraven en 740 persones les que treballaven en museus, de les quals només el 40% tenien titulació superior o mitjana. Els autors lamentaven que “la situació dels professionals no és l'òptima: hi ha pocs professionals estables i hi ha molts museus que no tenen personal o en tenen molt poc” (Espadale et al., 2020:21). Concloïen que “els museus i el patrimoni cultural en general és un sector laboral poc consolidat, sense estructuració, i on sovint es demanen uns perfils de formació clàssics no adaptats a les noves tendències de gestió i a les funcions encomanades als museus” (2020:23).

Un fet clau a finals dels vuitanta per a la trajectòria dels museus fou l'organització de jornades i congressos, que marcaren punts de trobada de museòlegs. L'any 1988 la Diputació de Barcelona —amb la col·laboració dels museus de l'Hospitalet, Gavà, Granollers i Mataró i l'Ajuntament de Barcelona— organitzava les I Jornades de Museus i Administració Local, que han tingut continuïtat fins ara. El 1989 s'organitzava a Arbúcies el Congrés Català de Museus Locals i Comarcals, amb 113 participants i amb trenta comunicacions presentades, que fou un punt de trobada molt important per als professionals d'aquell moment. La publicació del Congrés, a la revista Aixa, recull un bon nombre d'experiències que reivindicaven el paper dels museus locals i la seva professionalització. A la llista dels assistents hi ha bona part del planter que marcaria l'evolució dels museus locals en les dècades següents. I el mateix 1989, a Lleida s'organitzaven les I Jornades sobre Patrimoni Etnològic a les Terres de Ponent i l'Alt Pirineu, promogudes per Llorenç Prats, i que portà a la creació de l'Associació Catalana del Patrimoni Etnològic.

Fotografia 4. Coberta de la revista Aixa, sobre el Congrés Català de Museus Locals i Comarcals, 1989.

Fotografia 5. Coberta del llibre que recull les comunicacions de les I Jornades sobre el Patrimoni Etnològic a les Terres de Ponent i l'Alt Pirineu, 1989.

La dècada dels noranta va marcar un canvi de tendència molt significatiu en la museologia catalana, amb una millora significativa de la situació professional. Quatre factors van ser determinants:

1. **Millora de l'organització institucional.** La promulgació de la Llei 17/1990 va establir el marc legal per a la gestió i el reconeixement dels museus, amb la creació del Registre de Museus de Catalunya i la Junta de Museus com a òrgan de coordinació. El Registre va permetre identificar i regular els museus que complien els requisits

establerts i alhora la Llei va reconèixer la necessitat de comptar amb personal tècnic qualificat, amb formació específica en museologia, museografia o disciplines afins.

2. **Prolifерació del nombre de museus i increment de la demanda dels professionals.** La creació de nous centres, que responia a dinàmiques de recuperació patrimonial tant locals com nacionals, va implicar un increment de professionals, encara que aquesta multiplicació de museus plantejà reptes organitzatius i financers, ja que molts funcionaven amb recursos escassos, plantilles reduïdes i una coordinació institucional limitada. A principis dels anys noranta, encara, el panorama museístic català era divers, amb un predomini de centres gestionats per persones amb vocació, però sense formació específica ni estabilitat laboral.

3. **Naixement de la formació professional.** Durant els anys vuitanta començaren a sorgir iniciatives formatives, com els cursos impulsats pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, que oferien continguts en museologia, museografia i gestió patrimonial (Carrión, 2006), cursos que van resultar decisius per la professionalització. A la dècada següent van aparèixer un bon nombre de programes universitaris, que contribuïren a l'adopció de nous models museístics i de gestió.

4. **Un canvi conceptual,** amb l'adopció del terme museòleg/a —inspirant-se en la nova museologia—, fet que implicava la reivindicació d'una figura professional que no només havia de conservar el patrimoni, sinó que havia de ser un professional polivalent per gestionar-lo, comunicar-lo i rendibilitzar-lo econòmicament i socialment (Barjau, Menéndez i Rueda, 2020).

El naixement de l'AMC, doncs, s'inscriu en un moment clau de transformació del sistema museístic català, iniciat amb l'eclosió de museus locals durant la Transició i consolidat a la dècada dels noranta. Era el resultat, així mateix, d'una generació jove de museòlegs, que va transformar profundament la museologia catalana i deixà una empremta profunda que encara avui condiona les polítiques, la formació i la pràctica museològica a Catalunya.

3. Trenta anys de professionalització

Trenta anys després el nombre de professionals dedicat als museus ha crescut considerablement, amb vicissituds marcades per l'increment dels museus, les polítiques institucionals, l'evolució del finançament dels museus i la influència dels models internacionals. El balanç dels canvis és sens dubte satisfactori, però així i tot algunes de les preocupacions dels anys noranta persisteixen, alhora que han anat sorgit noves dificultats.

Com ha anat canviant la situació professional al llarg de tots aquests anys? Podem dir que hi ha hagut tres grans etapes: 1) de mitjans dels noranta a la crisi del 2007, amb una forta expansió dels museus i dels professionals; 2) de la crisi del 2007 a la covid del 2020, amb un fort decreixement de l'activitat museística seguida d'una lenta recuperació; i 3) de la crisi de la covid a l'actualitat, un moment marcat per la reflexió sobre el futur dels museus, els canvis socials i l'impacte de la digitalització i les noves tecnologies.

3.1 Dels noranta a la crisi econòmica del 2007

En aquesta etapa, l'evolució de la museologia es caracteritzà per un gran creixement del nombre de museus i dels professionals i per canvis profunds en les seves estructures organitzatives i funcionals. Durant aquests anys va produir-se una autèntica "bombolla museística", un creixement que va ser motivat per tres raons:

1. **L'expansió dels museus locals.** Els museus que ja havien nascut a partir d'una forta base social i comunitària pogueren desenvolupar-se, i també es portaren a terme nous projectes. A banda, moltes localitats van crear nombrosos nous museus i centres d'interpretació, en molts casos sense una adequada planificació ni càlcul de les possibilitats de manteniment, de supervivència i de captació de públics (Prats, 2007).

2. **El posicionament de Barcelona com a destinació turística cultural,** per a la qual cosa calien grans equipaments culturals per convertir-se en un destí cultural (Roigé, 2016b). Aprofitant els Jocs Olímpics del 1992, es va portar a terme un ambiciós pla de creació de nous museus i institucions culturals, i, encara que la majoria de les iniciatives no van arribar a la cita olímpica, van començar a donar els seus fruits en la segona meitat dels noranta.

Amb tot, la gran projecció de la ciutat de Barcelona es va aconseguir amb les imatges del Modernisme i en especial de Gaudí, cosa que va reforçar aquests equipaments.

3. **La creació d'un sistema nacional de museus** que, tot i no haver-se desplegat totalment, comportà la creació de grans equipaments nacionals com el MNAC, el MAC o el MNACTEC, o museus com el d'Història de Catalunya o el MACBA. Les prioritats culturals, abans centrades en el finançament dels museus locals, es van dirigir a la creació de grans institucions museístiques, fonamentant una percepció de Catalunya com a nació i de Barcelona com a capital cultural (Roigé, 2016).

L'obertura de nous museus i la reforma d'un bon nombre d'equipaments van requerir nous professionals, sovint formats en els nous programes universitaris que es van anar consolidant. Paral·lelament, la complexitat creixent dels projectes museològics i expositius, la falta de personal dels museus i les raons administratives van propiciar la creació de nombroses empreses especialitzades, que oferien serveis de museografia, disseny expositiu, comunicació, serveis didàctics, conservació preventiva, digitalització i gestió cultural. Catalunya es va convertir en un referent en aquest àmbit a nivell internacional, amb una concentració de petites i mitjanes empreses que treballaven en projectes museístics arreu del territori i a nivell internacional. El desenvolupament del sector patrimonial i dels museus va obrir un mercat de treball en el qual van començar a sorgir cooperatives, empreses i professionals autònoms dedicats a la realització de projectes i produccions per als museus públics o privats. Aquesta externalització va implicar que alguns projectes museístics fossin creats sota l'òptica de la lògica empresarial, més que sota la lògica local o comunitària. Encara avui, com veurem més endavant, la forta externalització és una característica del sistema museístic català.

Fotografia 6. Reunió de treball al Museu Etnològic del Montseny (2007). Fotografia: Xavier Roigé

3.2 La professionalització: de la crisi econòmica del 2007 a la covid

Els efectes de la reducció pressupostària posterior a la crisi afectaren, d'una manera o altra, la salut financera dels museus de tot el món, en el marc de la crisi financera i les posteriors retallades públiques (Roigé, 2016b). La dràstica disminució del suport financer posà en perill l'existència de nombrosos museus i les seves col·leccions, i deteriorà les condicions de treball dels professionals: així, el pressupost de la Generalitat en museus va passar de 50,3 milions d'euros el 2008 a 31,3 el 2013, és a dir, una pèrdua de gairebé el 38%. Per al conjunt de les administracions catalanes, la disminució va ser menor, però així i tot significativa: un 22,7% entre el 2009 i el 2013, de 147 milions entre totes les administracions catalanes a 114 milions.

La crisi no només va afectar les estructures i activitats dels museus des d'un punt de vista financer: també va desafiar els mateixos principis teòrics de la museologia i el caràcter de les polítiques públiques (Janes, 2013; Bergeron, 2009). Una enquesta d'ICOM Espanya del 2013 oferia una bona mirada sobre l'impacte de la crisi econòmica als museus: gairebé la meitat dels museus enquestats assenyalen que la crisi havia implicat importants

retallades en la majoria d'àrees, obligant a la reducció de les seves activitats. Així, un 54% dels museus afirmaven que havien reduït o directament suprimit la seva línia de publicacions, el 49% havia reduït les seves exposicions, el 30% van reduir les seves activitats per al visitant, i el 40% els seus projectes de recerca. I, el que és més greu, el 44% es van veure obligats a reduir el seu personal. Els efectes respecte al personal foren de quatre tipus:

1. **Reducció de personal.** La disminució de subvencions públiques comportà acomiadaments, treball a temps parcial i, sobretot, la disminució de les seves activitats més costoses (exposicions temporals, publicacions, recerca, etc.).
2. **Externalització.** En el marc de les polítiques de contenció pressupostària i racionalització de la despesa pública, els museus catalans van viure un intens procés d'externalització de serveis, que s'accentuà després de la crisi econòmica. Així, Suñol (2008) aporta tres exemples significatius: el Museu Picasso (20 treballadors de plantilla i 54 d'externs), el Museu d'Història de Barcelona (50 i 55) i el MNAC (55 i 90). L'objectiu principal fou reduir el capítol 1 (despeses de personal), traslladant funcions operatives i estratègiques a empreses externes. Així, no només es van externalitzar serveis habituals (neteja, seguretat, botigues, restauració), sinó també centrals del museu, com educació, visites guiades, comunicació, exposicions o atenció al públic. Aquest grau d'externalització és molt menys freqüent en altres països europeus i ha tingut conseqüències negatives: el personal propi deixa de tractar aspectes fonamentals, mentre que l'extern sovint no participa en la definició de projectes ni en la construcció de la identitat museística. A més, la rotació de personal dificulta la consolidació de vincles amb el territori i amb els públics habituals, fet que compromet la funció social del museu i en perjudica la qualitat del servei. El Pla de Museus de Catalunya 2030 (Departament de Cultura, 2017) reconeix la necessitat de reforçar els equips interns i revisar els models de gestió externalitzada.
3. **Precarietat laboral i manca d'expectatives.** L'externalització ha comportat també condicions laborals més inestables, sous baixos i escassa formació específica. Les empreses contractades solen ser les més barates en els seus serveis, fet que redueix horaris i accentua la precarització del personal. Un estudi d'Artimetria (2013) sobre el perfil professional dels treballadors dels museus en els anys posteriors a la crisi mostrava que a Espanya els més de 1.550 museus i col·leccions ocupaven 14.784 professionals, dels quals el 91% en institucions públiques. El 55% cobrava entre 18.000 euros i 36.000 euros anuals bruts, mentre que en entitats privades les retribucions eren més baixes. Pel que fa a la satisfacció, el 80% dels directors de museus consideraven que la seva categoria es corresponia amb les seves funcions exercides, però aquest percentatge descendia en les categories laborals inferiors: 70% en tècnics superiors, 50% en tècnics i només el 30% en auxiliars. I un detall preocupant: la gran majoria dels professionals de museus (80%) no tenia expectatives de millora ni en responsabilitat ni en retribució. La crisi econòmica, en opinió dels autors de l'informe, no generava optimisme entre la majoria del col·lectiu professional.
4. **Recerca d'altres fonts de finançament.** La mateixa enquesta d'ICOM-Espanya assenyalava que, a causa de la crisi, el 65% dels museus enquestats estaven cercant recursos alternatius. Destaquen noves vies de patrocini, especialment de micromecenatge, implicació de les associacions d'amics, lloguer d'espais, i coproducció d'activitats i exposicions. L'auge del finançament privat va introduir debats entre el model de gestió i la funció social del museu, com en el cas del casament hindú al MNAC, i es va debatre sobre quins són els límits del finançament privat sense alterar la vocació pública del museu. Considerats durant molt de temps com a no subjectes a les "forces del mercat", els museus van haver d'entrar, cada cop més, en la cultura de màrqueting i el finançament de l'economia (Tobelem, 2010). La crisi va comportar canvis en els models de gestió i d'identitat organitzativa, i va fer que la dependència del turisme com a font d'ingressos s'incrementés en el cas dels grans museus.

Els efectes de la crisi persistiren durant molts anys. A poc a poc, els museus anaren recuperant-se financerament, i des del 2014 els pressupostos públics en museus anaren incrementant-se gradualment: així i tot, el 2018 encara no s'havia assolit el pressupost del 2008, amb un total de 147,4 milions per al conjunt de les administracions catalanes.

3.3 De la pandèmia a la situació actual (2020-2025)

La crisi provocada per la pandèmia tornà a sacsejar els museus, que entraren en pànic per la reducció de públics i d'ingressos propis, i molts es van veure a obligats a fer reduccions temporals de personal (ICOM-IMREC, 2025). Tanmateix, a l'inrevés que en la crisi del 2007 no hi hagué en el cas de Catalunya una disminució significativa del finançament públic, de manera que l'impacte de la pandèmia va acabar sent molt menor del que es preveia mentre

els museus estaven tancats. El 2024 els museus van recuperar el nombre de visitants (fins i tot el van superar), els seus pressupostos i el nombre de personal. El pressupost de la Generalitat en museus, per exemple, va arribar al seu màxim el 2024, si bé les xifres en euros constants estaven encara per sota dels pressupostos anteriors al 2007.

Quina és avui en dia la situació professional de la museologia? Tot i que no hi ha unes dades precises, podem indicar algunes de les característiques principals.

1. **No coneixem exactament el nombre de professionals dedicats a la museologia.** Només disposem de les dades del Registre de Museus, però tan sols inclouen el personal contractat, sense tenir en compte el personal externalitzat ni el que treballa per a empreses culturals, ni tampoc el dels museus no registrats. Segons la Junta de Museus (Ulled i Casals, 2024) hi hauria, el 2021, 1.265 persones contractades en museus registrats, una xifra que és molt baixa i probablement molt allunyada de la realitat. En un estudi realitzat per ClusterDevelopment el 2014, s'afirmava que el sector ocupava llavors 4.288 persones. Tanmateix, resulta difícil fer un càlcul precís, perquè caldria tenir en compte el personal propi, els tècnics amb contractes en d'altres sectors (turisme o monuments), el personal extern, els serveis educatius a temps parcial, els equipaments museístics no registrats, etc. Així i tot, podríem fer una estimació de més de cinc mil persones.
2. **La majoria dels professionals continuen treballant en museus públics,** però els privats tenen mitjanes superiors de treballadors (Ulled i Casals, 2024).
3. **La majoria del personal són dones:** un 62% contra un 38%. En el sector directiu, però, està pràcticament equilibrat (Ulled i Casals, 2024). Aquestes dades són ben diferents als anys vuitanta, en què predominaven els homes.
4. **El grau de precarització laboral és important.** Una elevada proporció dels treballadors està contractat a temps parcial: un 21,2% (Ulled i Casals, 2024). D'altra banda, si en les edats superiors l'estabilitat és més gran, per contra, s'observa una gran inestabilitat en els sectors més juvenils, amb contractes temporals, programes de beques o contractes a través d'empreses temporals.
5. **El perfil acadèmic dels professionals actuals és alt.** A l'inrevés de la situació que detectàvem fa trenta anys, els museòlegs i les museòlogues tenen un perfil d'estudis elevat: un 30% tenen un nivell de màster, postgrau o doctorat, mentre que gairebé un 60% tenen un nivell de graduat universitari (Ulled i Casals, 2024).
6. **Malgrat els avenços, el reconeixement professional encara és feble en moltes convocatòries.** Els graduats en museologia s'enfronten a dificultats d'identificació professional a causa de la manca de reconeixement normatiu i de criteris poc clars en les convocatòries públiques. Sovint, les convocatòries no inclouen la formació museològica específica com a requisit, que es limita a un mèrit, la qual cosa genera invisibilitat professional i impedeix consolidar un perfil professional específic. Tot i que l'AMC ha estat molt activa en el seguiment de convocatòries públiques i ha aconseguit incidir en moltes convocatòries públiques, hi ha encara molt camí a recórrer. Aquesta situació genera frustració entre els graduats, la formació especialitzada dels quals no es tradueix en avantatges competitiu ni en oportunitats laborals d'acord amb el seu perfil.

En definitiva, i en comparació amb la dècada dels noranta, quan es va fundar l'AMC, la situació professional en l'àmbit museològic ha evolucionat de manera desigual. El perfil acadèmic dels professionals ha millorat substancialment, amb una major presència de titulacions universitàries (màsters i doctorats). Tanmateix, el nombre de professionals no ha augmentat significativament i la precarietat laboral persisteix, especialment entre els més joves. L'externalització ha crescut notablement, afectant negativament tant les condicions laborals com la qualitat dels serveis, ja que el personal subcontractat sovint no s'integra plenament en les estructures museístiques. Les funcions més habituals continuen sent operatives, com l'atenció al públic i l'administració, tot i que s'han incorporat perfils tècnics en àmbits com la comunicació i la tecnologia, àmbits que demanen nous professionals preparats per aquestes tasques.

Fotografia 7. Assemblea General de l'AMC.
Barcelona (2011). Fotografia: AMC

3.4 Trenta anys d'associacionisme professional

Alcalde (2005:98) assenyalava que “en el moment de plantejar quins han estat els aspectes que de manera més significativa han incidit professionalment en el treball en els museus, pensem que d'entrada cal remarcar que, des de l'any 1995, es disposa a Catalunya d'una associació professional que agrupa les persones que treballen en els museus i que en defensa els interessos”. En aquest sentit, l'evolució de la museologia catalana ha estat fortament condicionada per la capacitat d'organització col·lectiva dels seus professionals. La consolidació del camp museològic com a disciplina professional no ha estat espontània, sinó resultat d'un procés associatiu que ha permès estructurar espais de debat, reivindicació i reflexió. La fundació de l'Associació de Museòlegs de Catalunya s'inscriu en aquest marc, i es recolza en iniciatives prèvies que van facilitar la configuració d'un àmbit professional en un context de transformació institucional.

La creació de l'AMC no partia de zero, sinó que es recolzava en realitats associatives anteriors, com han documentat Menéndez i Solé en la història de l'AMC publicada amb motiu dels seus vint-i-cinc anys (2021). L'AMC va néixer a partir un grup de museòlegs i museòlogues que s'havien organitzat sota l'empara del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya, a partir de 1990, i l'Associació de Museòlegs de les Comarques de Girona, fundada el 1989. Tot i adoptar la forma d'una entitat cultural, una de les seves funcions principals era la defensa professional.

Fotografia 8. Revista Mnemòsine (2015).
Fotografia: AMC

L'AMC es reconeixia hereva de l'Associació de Treballadors de Museus de Catalunya (ATMC), legalitzada el 1983 amb caràcter sindical i sectorial. Aquesta, al seu torn, es vinculava a l'Assemblea de Museus (1977-1981), una plataforma de debat impulsada en plena transició democràtica per treballadors de museus amb l'objectiu de definir una política museològica catalana. El 1982, la creació de l'ATMC amplià la representació professional, integrant tot el personal dels museus —conservadors, restauradors, pedagogs, difusors, administratius i subalterns— amb independència de la seva vinculació laboral. L'ATMC es consolidà com a espai de defensa laboral i promoció de la museologia. Tot i perdre protagonisme als anys noranta, com assenyalen Menéndez i Solé (2021:15), no participant en els debats sobre la nova Llei de Museus ni en la fundació de l'AMC, tingué una influència notable en l'organització professional i impulsà les primeres jornades de museologia el 1981.

En paral·lel a l'activitat de l'Associació de Treballadors, sorgiren iniciatives adaptades al territori. El 1989 es creà l'Associació de Museòlegs de les Comarques de Girona (1989-2004), una entitat que afavorí la descentralització del debat museològic, tot elaborant propostes per regularitzar la figura professional dels museòlegs i participant activament en la discussió de la Llei de Museus de 1990. També destacà el Grup de Museòlegs del Col·legi de Doctors i Llicenciats (1990-1995), que aportà una dimensió acadèmica al desenvolupament del sector. Els seus membres rebutjaven el model estatal de conservadors i pretenien vertebrar el col·lectiu, defensar-lo professionalment i explorar la creació d'un col·legi professional (Menéndez i Solé, 2001:18). Ambdues entitats organitzaren una jornada sobre el perfil professional del museòleg, celebrada el 1994 al Museu Marítim de Barcelona, que marcà un punt d'inflexió en la professionalització del sector museístic (Alcalde, 2005).

Amb la creació de l'AMC es van generar debats clau sobre el seu caràcter i el perfil professional dels museòlegs. Segons Menéndez i Solé (2001), un dels punts centrals fou la definició del model associatiu: es debatien dues opcions, una associació sindical o sectorial, com l'antiga ATMC, que integrés tots els treballadors de museus —conservadors, tècnics, administratius i personal subaltern— sense distinció de titulació; o bé una entitat corporativa i professional, restringida als tècnics superiors amb formació universitària. Aquest dilema evidenciava la tensió entre una visió inclusiva del col·lectiu museístic i una altra més especialitzada, centrada en la qualificació acadèmica. La constitució de l'AMC el 1995 a Girona representà una fita en la història de la museologia catalana. El manifest fundacional establí una definició operativa del museòleg que sintetitzava les funcions professionals en l'àmbit institucional i comunitari (Menéndez i Solé, 2001:31-32), una definició que suposava una ruptura amb el model tradicional de conservador i que s'alineava amb models internacionals com el francès o el canadenc.

Fotografia 9. Premis de museologia de l'AMC (2005). Fotografia: AMC

Des de la seva constitució, l'AMC ha estat un agent fonamental de la consolidació de la museologia professional a Catalunya. Ha impulsat la definició de perfils laborals, la formació especialitzada i la defensa dels drets dels professionals dels museus. Entre les seves actuacions destaquen les jornades tècniques, la revista *Mnemòsine*, l'atorgament de premis i la interlocució amb institucions públiques. En un context marcat per l'externalització, la fragmentació administrativa i la precarització, l'AMC ha reivindicat el reconeixement institucional de les professions museístiques. Ha elaborat documents de posicionament i promogut estudis com el Projecte de definició

de perfils professionals dels museus (Forasté, López i Menéndez, 2019), que conclou que una definició clara dels perfils és clau per garantir qualitat, professionalització i reconeixement, alertant que la manca de definició afavoreix l'intrusisme i la infravaloració de la formació, i subratllen la necessitat d'incorporar perfils vinculats a la comunicació i la direcció estratègica.

En conjunt, la contribució de l'AMC i d'altres organitzacions professionals ha estat decisiva per a la construcció d'un marc de professionalització museològica a Catalunya, tot afavorint la consolidació d'una comunitat experta, crítica i compromesa amb la funció pública del museu. Tot i el paper central de l'AMC, altres espais han contribuït a la cohesió professional dels professionals. Les xarxes temàtiques i territorials han esdevingut plataformes d'intercanvi i suport humà, especialment per als museus petits, on el treball sovint és solitari o en equips reduïts. Com recull la memòria d'activitats de la Xarxa Territorial de les Terres de Lleida i Aran, "el principal efecte de la xarxa és precisament fer xarxa. Compartir experiències i punts de vista resulta clau". Aquestes xarxes han tingut un paper rellevant en la professionalització del sector, afavorint la cooperació, la consolidació d'una identitat compartida i la millora de les pràctiques museístiques. També han permès coordinar recursos, oferir formació contínua, garantir assessorament tècnic als museus de proximitat i impulsar la recerca especialitzada en àmbits concrets del patrimoni. La seva acció ha estat determinant per a l'enfortiment del sector i per consolidar pràctiques professionals, promoure la formació contínua i reforçar la identitat del col·lectiu museístic.

Fotografia 10. Premis de museologia de l'AMC (2012). Fotografia: AMC

4. Trenta anys de formació en museologia

Si bé hi ha antecedents d'experiències en formació en museologia, en el cas de Catalunya no podem parlar d'una veritable preocupació per la formació fins a la dècada dels vuitanta i, especialment, als noranta. Durant el franquisme, l'accés es realitzava per oposició sense requerir formació museològica específica, i la formació pràctica s'adquiria en l'exercici professional o a través de cursos puntuals organitzats per la Direcció General de Belles Arts. Malgrat aquestes limitacions, des dels anys seixanta alguns museus i universitats van començar a oferir seminaris i tallers especialitzats, alineant-se amb tendències internacionals (Carrión, 2006). A la dècada dels setanta, en concret en el curs acadèmic 1971-72, la Facultat de Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona va incorporar als seus programes una assignatura titulada Museologia, que va impartir inicialment Lluís Monreal i posteriorment Eduard Porta (Alcalde, 2005), i també van ser incloses assignatures o temes en la formació? en llicenciatures com Geografia i Història.

Durant la **dècada dels vuitanta** van emergir les primeres experiències significatives en formació museològica a Catalunya. El debat se centrava en qui havia d'impartir aquests estudis: museus, Generalitat o universitats. El Llibre blanc dels museus de Catalunya indicava la necessitat urgent d'estudis en museologia i museografia que proporcionessin una base teòrica sòlida per a la pràctica museística. S'hi afirmava que "encara que aquesta tasca no és fàcil [...] posar en comú allò que sí que tenim sempre és positiu i alhora conèixer la problemàtica i experiències

d'altres persones sempre convida a reflexionar” (Departament de Cultura, 1984:31). El Llibre va ser clau per a la creació de programes docents entre 1983 i 1989, organitzats per la Generalitat amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona. Aquests cursos tenien com a finalitat formar tant professionals en actiu com aspirants a treballar en museus, i van esdevenir un espai de trobada per a futurs referents del sector museístic català, amb la participació de professorat universitari i convidant a personatges reconeguts de la museologia de l'època. Paral·lelament, associacions professionals i alguns museus van organitzar formacions específiques adreçades a tècnics i gestors culturals (Carrión, 2006). Per la seva banda, les universitats no oferien encara programes específics, però sí unes poques assignatures amb continguts de museologia: en concret, el 1994 se n'oferien només cinc assignatures entre totes les universitats catalanes (Barjau et al., 2020). El debat sobre si la formació museològica s'havia de fer a les universitats o a les administracions competents en museus va ser intens als anys vuitanta (Lorente, 2010). Aquesta dècada va marcar un punt d'inflexió, amb la consolidació de la museologia com a disciplina acadèmica i la diversificació de l'oferta formativa en l'àmbit universitari (Díaz, 2010).

Però el veritable boom formatiu en museologia es va produir als **anys noranta**, amb una proliferació de cursos universitaris basats en postgraus propis. La seva flexibilitat permetia adaptar els plans d'estudi anualment i incorporar professorat no universitari, fet que afavoria una formació molt professionalitzadora. Les primeres edicions comptaren sovint amb professionals de museus locals, vinculats a una museologia innovadora sorgida del canvi democràtic. Els programes presentaven gran diversitat curricular i de durada, des de cursos breus fins a màsters de dos anys. Aquests estudis van ser decisius no només per la seva funció formativa, sinó com a espai de trobada d'una generació de professionals que ha influït profundament en l'evolució dels museus catalans.

És impossible anomenar la multitud de cursos que van sorgir. Uns van tenir un caràcter general, com el Màster en Museologia i Gestió del Patrimoni Cultural a la Universitat de Barcelona, fundat per l'autor d'aquest article junt amb Jusèp Boya i Josefina Roma, i que encara persisteix amb unes característiques molt similars (dos anys, interdisciplinari, amb la participació de professorat universitari i professional, amb una doble línia professional i de recerca, i amb un fort component pràctic incloent pràctiques formatives obligatòries). Moltes generacions de professionals de la museologia de Catalunya, de la resta d'Espanya i de l'estranger han passat per les seves aules en els seus més de trenta anys d'existència, amb una forta influència a Llatinoamèrica. Altres programes van ser el Postgrau Gestió del Patrimoni Arqueològic (UB, 1990, dirigit per M. Àngels Petit), el Màster de Gestió del Patrimoni Històric-Arqueològic (UB, 1992, M. Àngels Petit), el Curs d'Extensió sobre Conservació Preventiva a Museus (1993, UAB), el Curs de Postgrau en Museografia, Disseny i Condicionament (UPC, 1994, Eduardo Folguera), el Màster en Patrimoni i Museologia (Universitat de Girona, 1995, Eduard Carbonell), el Diploma de Postgrau: Museus i Educació (UB, 1996, Facultat de Belles Arts), el Títol d'Especialització Professional en Patrimoni Cultural (UdG, 1998, Gabriel Alcalde), el Postgrau de Conservació Preventiva en Patrimoni Cultural (1998, UAB, Neus Moyano, Imma Rodríguez, Miquel Molins i Teresa Blanch), el Postgrau en Museologia Científica (UPF, 1999, Jorge Wagensberg), el Màster Arquitectura, Art i Espai Efímer: de l'Espai Públic al Museu (UPC, 1999, Santiago Roquetas) i el Màster en Museografia Didàctica (UB, 2001, Joan Santacana), per esmentar alguns exemples. Mereix ser mencionat especialment el Màster en Pirineus i Gestió del Patrimoni Cultural (1999-2001, Xavier Roigé), organitzat per la UB amb la col·laboració dels llavors Centres de Capacitació Agrària del Pirineu (Bellestar) i del Pallars, i de l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu, que se celebrava en poblacions del Pirineu. El màster tingué una repercussió molt gran per als museus pirinencs, per la participació de la majoria dels museòlegs actius en aquell moment, pel seu format intensiu en caps de setmana permeté unes sòlides relacions entre tots aquells llavors joves professionals, contribuint a ser el germen de la futura Xarxa de Museus del Pirineu. En la major part dels casos, aquests programes tingueren una durada limitada, i apareixien i desapareixien segons la demanda de formació. També cal esmentar els cursos de Gestió Cultural dirigits per Lluís Bonet, també a la UB, que oferiren una formació més genèrica, però que també tingueren un notable impacte en la formació de museòlegs, sobretot els que s'acabarien dedicant més a la gestió dels museus.

Fig. 11. Visita del Màster en Pirineus i Gestió del Patrimoni Cultural a l'Ecomuseu de les Landes (2000). Fotografia: Jordi Abella

La **implementació de l'Espai Europeu d'Educació Superior** (EEES), conegut com a Pla de Bolonya, va transformar la formació museològica. Des del 2007 es consolidà una oferta acadèmica més homogènia amb els màsters popularment coneguts com a “oficials” (encara que la seva denominació legal és la de màsters universitaris). Els nous màsters universitaris oferien homologació i preus públics, mentre que els títols propis, tot i permetre incorporar professionals en actiu, van perdre presència per dificultats d'homologació, cost elevat i menor consideració. Els màsters universitaris es van consolidar com l'opció principal, però la seva estructura rígida limità la participació de professionals de museus com a docents i alumnes. Alhora, han generat una gran quantitat de titulats amb alta qualificació tècnica que el mercat laboral patrimonial no sempre ha pogut absorbir.

Amb tot, el balanç és positiu. Lorente (2010) destaca que el Pla de Bolonya ha afavorit la professionalització del sector museístic, clarificant perfils laborals com el conservador, l'educador de museus, el gestor cultural o el tècnic en museografia, i facilitant la mobilitat acadèmica i el reconeixement internacional dels títols. Segons aquest autor, “la museologia ha deixat de ser una activitat exercida per vocació o per derivació disciplinar, per convertir-se en una opció formativa amb identitat pròpia” (Lorente, 2010:73). A més, la incorporació d'assignatures museològiques en graus com Història de l'Art, Arqueologia, Humanitats o Antropologia ha afavorit les vocacions de l'alumnat per la pràctica museològica. Paral·lelament, la museologia universitària ha impulsat recerca científica, innovació educativa i reflexió crítica sobre el paper dels museus en temes com inclusió, memòria, digitalització i sostenibilitat.

Fig. 12. Cartell de la primera edició com a màster adaptat al Pla de Bolonya del Màster Oficial en Gestió del Patrimoni Cultural i Museologia, UB, 2007.

Tot i que hi ha hagut diversos intents de crear màsters universitaris dedicats al patrimoni en pràcticament totes les universitats catalanes, la majoria no han tingut continuïtat i d'altres s'han anat transformant. De fet, actualment l'únic programa dedicat a la museologia de caràcter interdisciplinari i generalista és el de la Universitat de Barcelona (Gestió del Patrimoni Cultural i Museologia), que com hem dit procedeix de la reconversió d'un títol propi, i continua sent el que té una major continuïtat, a més de ser de dos anys. Altres universitats ofereixen màsters més especialitzats (dades del curs 2025/26), com el de Gestió Turística del Patrimoni Cultural (UAB), Turisme Cultural (UdG), Patrimoni Natural: Valorització i Gestió (UdG), Anàlisi i Gestió del Patrimoni Artístic (UAB), Humanitats i Patrimonis Digitals (UAB), Biblioteques i Col·leccions Patrimonials (UB), Tractament de Neteja per a Béns Culturals (UB), i Conservació Preventiva de Béns Culturals Mobles i Immobles (Escola Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals de Catalunya). També cal assenyalar l'oferta de continguts relacionats amb el patrimoni en els programes de gestió cultural, en concret en els màsters en Gestió Cultural (UB), Gestió Cultural (UOC), Gestió Cultural (UIC), Cultura Digital i Mitjans Emergents (UPF), Gestió de Projectes i Cultura del Canvi (UPF), i Producció i Comunicació Cultural (URL). Els estudis universitaris en museologia, doncs, han tingut una evolució irregular, amb aparicions i desaparicions de màsters. A banda, la manca d'estabilitat i coordinació entre universitats dificulta la planificació acadèmica i la consolidació de xarxes professionals.

Continuen existint també alguns títols propis, si bé en menor grau que en la dècada anterior. En aquest cas, dos cursos han tingut una notable incidència professional. D'una banda, el Diploma de Postgrau en Direcció Estratègica de Museus i Centres Patrimonials (UdG i ICRPC, amb la col·laboració de l'AMC, entre el 2016 i el 2021, Imma Lorés) se celebrà a Girona, Lleida, Barcelona i finalment online, plantejat com un reciclatge en el que hi participaren un bon nombre de professionals actius de la museologia. De l'altra, el Màster Internacional en Patrimoni Mundial i Projectes Culturals per al Desenvolupament (UB, Universitat de Torí, Centre Internacional de Formació de l'OIT i el Centre del Patrimoni Mundial de la Unesco), entre el 2013 i el 2019 (Xavier Roigé i Lluís Bonet), i que s'adreçava a professionals internacionals, en una edició en castellà a Barcelona i en anglès a Torí.

Fotografia 13. Jornada sobre Patrimoni i Museus Locals. Ecomuseu de les Valls d'Àneu (2019).
Fotografia: X. Roigé

En síntesi, des del 2007 la museologia ha assolit una maduresa institucional, amb una oferta formativa consolidada, una creixent especialització professional i una obertura cap a la recerca i la innovació. Tanmateix, persisteixen desafiaments que hauran d'abordar-se en els propers anys, entre els quals cal destacar els següents:

1. Cal potenciar la formació contínua i l'actualització competencial, especialment en àmbits com la digitalització, sostenibilitat, accessibilitat i inclusió. Museus, l'AMC i administracions públiques organitzen cursos, tallers i seminaris que afavoreixen l'adquisició de competències específiques i la col·laboració. Tot i això, l'oferta és dispersa, puntual i manca d'un sistema d'acreditació formal.

2. Cal superar les limitacions acadèmiques. Tot i els avenços en professionalització, la museologia no és reconeguda com a àrea de coneixement específica dins el sistema universitari espanyol, fet que dificulta la consolidació institucional, la creació de cossos docents, línies de recerca i programes de doctorat. Lorente (2010) assenyala que continua considerada una subdisciplina vinculada a la història de l'art, l'antropologia, l'arqueologia o l'educació, restringint-ne la transversalitat. Aquesta absència contrasta amb el reconeixement en altres països europeus (Desvallées & Mairesse, 2010). D'altra banda, la limitada oferta de programes doctorals especialitzats impedeix una recerca autònoma; actualment, només la Universitat de Barcelona ofereix un doctorat amb orientació específicament museològica, tot i que dins d'un programa més ampli.

3. Cal incrementar la col·laboració entre universitats i museus. Actualment, la col·laboració és puntual i poc estructurada, fet que afecta la transferència de coneixement aplicat i la preparació dels professionals per als reptes del sector. Hooper-Greenhill (2007) destaca la necessitat d'integrar l'experiència museística en la formació acadèmica mitjançant projectes col·laboratius, estades i simulacions de gestió. A banda, el model de carrera docent universitària limita la incorporació de professionals en actiu, impeding que els programes es nodreixin de l'experiència directa. Una major interrelació —amb convenis estables i participació docent de professionals— permetria avançar cap a una formació més aplicada. Lorente (2010) insisteix que la museologia universitària ha de superar l'aïllament disciplinar i col·laborar activament amb les institucions museístiques.

4. Cal millorar els requisits de formació en els llocs de treball. Tot i l'exigència legal de personal tècnic amb formació específica als museus, la manca de criteris clars en convocatòries públiques dificulta la identificació professional dels graduats. La formació especialitzada no sempre es tradueix en avantatges laborals. L'AMC ha reclamat un marc regulador que reconegui la museologia com a camp professional específic, garantint qualitat, resiliència i innovació. També ha vetllat perquè es demani formació museològica i experiència professional en les convocatòries, però la indefinició persisteix. La nova Llei de Museus i el seu desplegament haurien de fixar criteris més exigents de cara a una millor professionalització.

Fotografia 14. 2a Jornada de Museologia a Girona (2024). Fotografia: X. Roigé

Tanmateix, el principal repte del futur de la formació consisteix a donar resposta als nous reptes professionals, proporcionant nous continguts i transformant els plans d'estudis. Els nous museòlegs i museòlogues han de dominar habilitats en digitalització, accessibilitat, inclusió social i treball col·laboratiu. Un estudi sobre els nous perfils professionals del patrimoni (CHARTER ALLIANCE) proposa, a més, incorporar competències com el pensament crític, la creativitat i la sensibilitat intercultural, connectant la formació acadèmica amb la pràctica professional mitjançant models duals, convenis universitat-museu i estructures adaptades al mercat laboral.

Els models d'estudis que es van definir als anys noranta, i fins i tot al 2007, es queden enrere davant de la profunda transformació a què s'enfrontaran els professionals en les properes dècades. L'emergència de noves especialitzacions dins la museologia, com la comunicació digital, la mediació intercultural, el disseny expositiu, la sostenibilitat, l'efecte de la IA o la gestió participativa implica la necessitat d'una revisió profunda dels continguts formatius. Fa trenta anys els estudis de museologia es van posar al mapa universitari: avui, en un context de transformacions accelerades, cal repensar totalment els models formatius. No es tracta només d'actualitzar continguts, sinó de definir un nou horitzó educatiu que connecti més amb la realitat professional i anticipi els reptes del futur amb visió i ambició transformadora.

Fotografia 15. Sessió de doctorat en Gestió de la Cultura i el patrimoni (2025). Fotografia: Xavier Roigé

5. Conclusions. Els professionals del futur

Mirant enrere, en aquests trenta anys podem estar satisfets dels resultats: tot estava per fer i els resultats són considerables a nivell dels museus, dels museòlegs i de la seva professionalització. Hi ha elements crònics que encara continuen o fins i tot s'han incrementat, com la precarietat laboral, l'externalització o la manca d'exigència de la formació específica en els llocs de treball. I han aparegut nous desafiaments que els assistents a l'Assemblea constitutiva de l'AMC no podien ni imaginar. La figura del museòleg ha experimentat —com hem vist— una transformació profunda en els darrers trenta anys, en paral·lel a l'evolució conceptual del museu. Del perfil del conservador especialista en una disciplina concreta —art, arqueologia, antropologia o ciències naturals—, que centrava la seva tasca en la conservació, catalogació i recerca de les col·leccions, es va passar a la figura del gestor cultural per arribar avui en dia, potser, al museòleg com a especialista en comunicació. Els canvis han estat trepidants.

Ara mateix, a la Catalunya dels propers anys, tres qüestions seran decisives per als professionals dels museus a Catalunya, especialment per als més joves. En primer lloc, cal una reforma legislativa: la normativa vigent ha quedat obsoleta davant els canvis socials, tecnològics i professionals. El reconeixement de nous formats museístics, la regulació de xarxes territorials i temàtiques, la definició de drets laborals i la incorporació de noves funcions exigeixen una revisió profunda del marc legal, com ja es va fer fa trenta-cinc anys. En segon lloc, és imprescindible redefinir l'estatus professional, amb reconeixement institucional, estabilitat contractual i accés a formació contínua. Les tendències actuals, però, apunten a una creixent externalització de serveis —educació, comunicació, conservació— que fragmenta funcions, precaritza condicions i dificulta la construcció d'una identitat professional sòlida vinculada als valors públics del museu. Finalment, cal repensar els models museístics: més enllà de la gestió, les necessitats administratives, els límits pressupostaris i els condicionants polítics, és necessari imaginar els museus del futur i la seva funció social.

I el futur? Com seran els professionals del futur? Resulta molt difícil fer pronòstics sobre el futur de la museologia i dels seus professionals. Molts factors que ara ni imaginem poden aparèixer: noves crisis econòmiques, desafiaments polítics, innovacions tecnològiques que ara ni podem imaginar, canvis en el pensament social... El que és cert és que els museus hi continuaran sent i tindran un paper fonamental. No sé si acabar aquest article amb desitjos o amb realitats. Crec que els museus i els professionals dels museus es troben al bell mig de dues plaques tectòniques: d'una banda, la museologia social, que defensa el museu com a espai democràtic, com a eina de benestar, inclusió i transformació; de l'altra, les pressions neoliberals que promouen la mercantilització, la privatització, l'externalització de serveis, la mercantilització i la funció turística dels museus (Roigé, 2016b; Roigé, 2025). La mateixa definició de l'ICOM, que va trigar força anys a aprovar-se, és un exemple d'equilibri i tensions entre dues visions antagòniques de la museologia. Probablement, com ara mateix, el futur serà un equilibri entre totes dues tendències. A Catalunya, la tradició de museologia social és especialment viva en l'àmbit local, però haurà de renovar el seu discurs i les seves pràctiques per resistir les lògiques de mercat i garantir la seva funció pública.

Però hi ha nous desafiaments i també oportunitats. A nivell internacional, l'auge dels populismes i el control polític de les institucions culturals posen en risc la llibertat d'expressió dels museus i dels seus professionals. Caldrà establir mecanismes de protecció —com una “llibertat de càtedra museològica”— que garanteixin la independència dels continguts i la integritat professional? Com poden afectar als museus catalans els possibles canvis polítics que es poden donar a nivell estatal, nacional i local? Com resistir als canvis polítics, al control de l'Administració i, sobretot, com defensar la independència de la professió? Encara hi ha més desafiaments: els professionals dels museus hauran de ser capaços d'interpel·lar una societat cada cop més diversa, multicultural i digitalitzada. Això implica repensar els discursos, els formats i les metodologies per connectar amb nous públics, especialment els joves. Caldrà sortir dels museus i no esperar que els públics vinguin (fent “museus hors-murs” en espais públics, en aeroports, en estacions, en hospitals, en centres educatius, en espais virtuals), i els museus hauran de ser llocs plens de vida, d'activitats ben diferents de les funcions tradicionals (espais de benestar, refugis digitals, llocs per ballar, per escoltar música...). A Catalunya, la diversitat lingüística i cultural és un repte i una oportunitat per als museus, que han de desenvolupar estratègies inclusives i participatives per mantenir la seva rellevància social. I encara un altre desafiament imperceptible. Els museus hauran de conviure (o competir?) amb noves formes de presentació del patrimoni: museus immersius, exposicions comercials, museus digitals, museus privats amb vocació de negoci, o franquícies globals, que proporcionaran nous llocs de treball amb exigències formatives diferents. Aquesta

competència exigeix repensar (i reivindicar) la funció del museu com a institució pública, arrelada i crítica. Però obliga, també, a pensar en uns professionals ben diferents.

Com imaginar els museus del futur és el tema de la Conferència de l'ICOM d'aquest any, que s'està celebrant precisament mentre escric aquestes línies. La paradoxa és que el futur dels museus s'imagini a Dubai a l'entorn d'un Museum of Future que no sé si és el model de museu que volem. Aquí, a Catalunya, els propers anys seran decisius. Una generació de professionals de la museologia que va impulsar el canvi museològic dels noranta està arribant a la fi del seu període professional. Espera una generació jove, millor preparada en museologia, però menys experimentada i amb nous desafiaments. El llegat que rebran aquests joves professionals serà infinitament superior al llegat que es va rebre fa trenta anys, però a ells els pertoca imaginar el futur dels museus i de la professió.

Fotografia 16. Classe del Màster en Gestió del Patrimoni Cultural i Museologia, UB, amb l'Esperanceta de l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu (2019). Fotografia: Xavier Roigé

Notes

1. Agraïixo a l'AMC i en especial al seu president, Joan Vicens, l'encàrrec d'aquest article, que ha permès reflexionar sobre diferents aspectes de l'evolució de la museologia al nostre país. La reflexió és, en certa manera, la memòria d'una generació que va portar a terme una autèntica revolució en la museologia, una generació que també és la meua. Coincideixen la celebració dels trenta anys de l'AMC amb els trenta anys del Màster en Gestió del Patrimoni Cultural i Museologia, a la UB, que vam crear el 1994 i que vaig tenir el plaer de dirigir durant molts anys. Aquest article, malgrat ser més llarg de l'habitual d'aquesta revista, es deixa moltes coses en el tinter. Serveixin aquestes pàgines, doncs, com una primera aproximació i sobretot no com una mirada nostàlgica al passat, sinó com una reflexió sobre el futur de la museologia que les noves generacions hauran de portar a terme.
2. IDESCAT: Despesa pública en cultura. <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=aec&n=15773&t=200900> (Consulta: 9/11/2025).
3. Llei 17/1990, de 2 de novembre, de museus. DOG, 1367. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1990-28240>.
4. IDESCAT, *op. cit.*
5. ICOM-ESPAÑA, 2013 *Enquesta sobre el Dia Internacional dels Museus 2013*. <http://www.icom-ce.org/recursos/DIM/2013/Informe%20ICOM%20Esp%20DIM%202013.pdf>. (Data de consulta: 8/10/2015).

6. ICOM-ESPAÑA, 2013, *op. cit.*
7. “La boda índia: polèmica, oxigen als museus i un quadre”, *Ara*, 10/12/2013.
https://www.ara.cat/societat/polemica-museus-quadre-apassionat-barcelona_1_2920695.html (Consulta: 9/11/2025).
8. IDESCAT, *op. cit.*
9. IDESCAT, *op. cit.*
10. *Pla de Museus de Catalunya 2015-2025. Document de treball.*
<https://govern.cat/govern/docs/2015/07/30/14/56/1f69953c-5921-460c-a50f-7ed6f505fb87.pdf> (Consulta: 11/11/2025).
11. Xarxa de Museus del Pirineu. <https://www.xarxamuseuspirineu.cat> (Consulta: 11/11/2025).
12. En concret: Introducció a la Museologia (UdG, Gabriel Alcalde), Introducció a la Museologia (UAB, Neus Moyano), Patrimoni (UAB, Neus Moyano), Conservació de Béns Culturals (UB, José Fernández Arenas), Museografia (UdL, Imma Lorés).
13. Va començar com a curs de postgrau, organitzat per la Universitat de Barcelona i l’Institut Català d’Antropologia, el curs 1994/95, amb la denominació Museologia i Gestió del Patrimoni Etnològic i Cultural. El curs següent es transformà en un màster, amb la denominació que seria vigent fins el 2007 de Museologia i Gestió del Patrimoni Cultural. Actualment la seva denominació és Gestió del Patrimoni Cultural i Museologia.
14. Dades extretes de l’AQU, Agència de Qualitat, on s’indiquen els programes verificats actualment vigents
<https://estudis.aqu.cat> (Consulta: 9/11/2025).
15. CHARTER ALLIANCE (2024). *A new model for profiling a future-proof Heritage practice.*
<https://charter-alliance.eu/> (Consulta: 9/11/2025).

Bibliografia

- ALCALDE, G. (2005). “Museòlegs i museòlogues: una aproximació a les transformacions d'una professió”. *Mnemòsine*, 2, 95-102.
- ARTIMETRIA (2013). *Los profesionales de los museos*. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.
- BARJAU, S.; MENÉNDEZ, X.; RUEDA, M. (2020). “Algunes reflexions sobre el perfil del museòleg en l'àmbit del patrimoni cultural”. A S. Barjau et al. (eds.) *Jornada sobre el Perfil Professional del Museòleg, 1994*. Barcelona: AMC, 24-35.
- BARJAU, S.; MENÉNDEZ, X.; SOLÉ, D (eds.) (2020). *Jornada sobre el Perfil Professional del Museòleg, 1994*. Barcelona: Associació de Museòlegs de Catalunya.
- BERGERON, Y. (2009). “Los museos y la crisis. Tendencias en los museos norteamericanos”. *Revista Museos*, 2009, 5:6, 58-67.
- BLACK, G. (2012). *Transforming museums in the twenty-first century*. Nova York: Routledge.
- BLANCH, T. (2018). *La gestió dels museus i el patrimoni en les polítiques culturals a Catalunya (1980-2018)*. Tesi doctoral. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- CARRIÓN, E. (2006). “La formación museológica en España”. *Revista del Ministerio de Cultura*, 2, 34-49.
- COMISSIÓ TÈCNICA DE MUSEUS LOCALS I COMARCALS. (1981). *Els museus de Catalunya: aproximació a*

la seva problemàtica. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

DESVALLÉES, A.; MAIRESSE, F. (2010). Key concepts of museology. ICOM.

DEPARTAMENT DE CULTURA (1984). Llibre blanc dels museus de Catalunya: criteris per a l'organització del patrimoni museístic del país [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

DEPARTAMENT DE CULTURA (2017). Museus 2030: Pla de museus de Catalunya. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

DÍAZ, I. (2010). "La formación de profesionales de museos. De la mística de la conservación al absolutismo de la gestión". Revista de Museología, 47, 8-16.

ESPADALÉ, J., GONZÁLEZ, J. R., MUÑOZ, J., SOLÉ, D., XANDRI, J. (2020). "Situació professional als museus catalans". A S. Barjau et al. (eds.). Jornada sobre el Perfil Profesional del Museòleg, 1994. Barcelona: AMC, 18-33.

FORASTÉ, M.; LÓPEZ, O. MENÉNDEZ, F.X. (2019). El projecte de definició de perfils professionals dels museus. Barcelona: AMC.

HOOVER-GREENHILL, E. (2007). Museums and education: Purpose, pedagogy, performance. Londres: Routledge.

ICOM-IMREC (2025). Addressing the Crisis: Final Report on Public Funding for Museums. ICOM.

JANES, R. R. (2013). Museums and the Paradox of Change: A Case Study in Urgent Adaptation. Nova York: Routledge.

LORENTE, J. P. (2010). "Los estudios de museología en las universidades españolas". Revista de Museología, 47, 72-83.

MENÉNDEZ, F. X. (2005). "Balanc de l'aplicació de la Llei 17/1990 de museus". Mnemòsine, 2, 15-40.

MENÉNDEZ, F. X.; SOLÉ, D. (2021). AMC: 25 anys d'història de l'Associació de Museòlegs de Catalunya. Barcelona: AMC.

PRATS, L. (2007). "La gestió del Patrimoni Etnològic en el Pla de Museus de Catalunya (2007-2010)". Mnemòsine, 4, 167-175.

ROIGÉ, X. (2015). "Los museos etnológicos en Cataluña: perspectivas, retos y debates". Revista Andaluza de Antropología, 9, 76-104.

ROIGÉ, X. (2016). "Museos, identidades territoriales y evolución de las políticas culturales en España". A Rius, J.; Rubio, J. A. (coord.). Treinta años de políticas culturales en España. València: Edicions de la Universitat de València, 265-283.

ROIGÉ, X. (2016b). "Les musées face à la crise économique ou les musées en crise ? Défis et stratégies dans le cas de l'Espagne". A F. Mairesse (ed.). Nouvelles tendances de la muséologie. París: La Documentation française, 81-94.

ROIGÉ, X. (2025). "Entre dos placas tectónicas. Los museos entre la sostenibilidad y la transformación neoliberal e insostenible". A Arrieta-Urtizberea, I.; Seguí, J. (eds.). Sostenibilidad y cultura en museos y espacios patrimoniales. València: Edicions de la Universitat de València (en premsa).

ROIGÉ, X.; ARRIETA, I.; ABELLA, J. (2012). "The development of ecomuseums in Spain. Between crisis and redefinition". A S. Lira et al. (dir.). Ecomuseums 2012. Barcelos: Green Lines Institute, 351-360.

RUEDA, J. M. (2024). “La introducció de l'ecomuseologia a Catalunya”. Plecs d'Història Local (192), 2-3.
<https://www.culturaydeporte.gob.es>.

RUGE, A. (ed.). (2009). Museum professions - A European frame of reference. ICTOP/ICOM.

SUÑOL, X. (2008). “L'externalització de la gestió i difusió del patrimoni”, Quaderns Gescènic, 1, 67-72.

TOBELEM, J-M. (2017). “Are cultural sites leisure businesses?”. A Culture, Innovation and the Economy. Nova York: Routledge, 84-97.

ULLED, X., CASALS, P. (2024). Junta de Museus de Catalunya: Informe anual 2021 sobre l'estat dels museus del país i de l'actuació del conjunt d'administracions de Catalunya al respecte 2021. Girona: Observatori dels Públics del Patrimoni Cultural.

Copyright